

63:061.66 (492.823)
301.185.2: 63 (492.823)

Ervaringen en inzichten uit de komgrondgebieden IV

De ongevraagde voorlichting

Ir. J. P. A. VAN DEN BAN

Stichting tot Ontwikkeling van Komgrondgebieden, Tiel

Ervaringen en inzichten uit de komgrondengebieden IV

De ongevraagde voorlichting

Ir. J. P. A. VAN DEN BAN, Stichting tot Ontwikkeling van Komgrondengebieden, Tiel

Inleiding

In de praktijk zullen de voorlichters zich bij voorkeur richten tot die boeren, die hen om voorlichting vragen of waarvan zij weten, dat zij daar welkom zijn. In sommige gevallen, zoals bij ruilverkavelingen en streekverbeteringen, zullen zij zich echter ook moeten wenden tot boeren die niet om voorlichting hebben gevraagd en door wie de voorlichting misschien zelfs niet gewenst wordt.

Voor al traditoniele boeren kunnen sterke weerstanden hebben tegen de voorlichters. Zij voelen zich gemakkelijk in hun eer aangetast als de voorlichter hun bedrijf kritisch bekijkt. Dan nemen ze een verdedigingshouding aan, waardoor de voorlichting onmogelijk wordt. Zij hullen zich in een onheilspellend stilzwijgen en nemen niet meer aan het gesprek deel, of er ontstaat een twistgesprek met onvruchtbare debatten.

In dat geval raakt de boer in het defensief. Hij graaft zich in, waardoor het extra moeilijk voor hem wordt om zijn stelling later weer te verlaten. Met andere woorden: er groeit enigszins een prestige-kwestie en geen van beide gesprekspartners kan toegeven zonder prestige-verlies.

Reactie op weerstanden

Hoe moet de voorlichter nu reageren als hij merkt of kan verwachten dat zijn voorlichting op weerstanden zal stuiten? Hij kan niet beginnen de boer op deskundige wijze uiteen te zetten hoe het met de zaken gesteld is en wat er moet veranderen. Dit kan de voorlichter wel een misplaatst gevoel van bevrediging geven; als het bedrijf in moeilijkheden komt kan men later zeggen: „Ik heb het hem precies gezegd, maar hij wilde niet luisteren!“. Het is echter een voorlichting die niet past op de situatie.

De voorlichter mag ook niet met de boer meepraten als deze onjuiste of verouderde gedachten uitspreekt. Op die manier kan men wel de goede verstandhouding bewaren, maar het zou de boer versterken in zijn traditionele opvattingen. Eerst met de boer meepraten om een hecht contact te krijgen en dat contact dan later gebruiken om de traditionele denkbeelden van de boer te veranderen is ook geen eerlijke houding. Hier rijst een vraagpunt waarmee vele voorlichters geen raad weten.

Helpen zelf te beslissen

Dit conflict komt voort uit een verkeerde doelstelling. De voorlichter die voortdurend zijn eigen gedachten wil overplanten op de boer, is op de verkeerde weg. Zodra hij zich ten doel stelt om de boer te helpen zelfstandig de juiste beslissingen te nemen, komt het probleem heel anders te liggen.

Dan kan de voorlichter inderdaad aanvaarden, dat zijn eigen mening over het bedrijf niet belangrijk is. Het gaat er om of hij de boer kan helpen. Hij kan zelf geen inbreng hebben in het gesprek, maar dat wil niet zeggen dat hij niets kan doen. Hij moet de boer helpen zich bewust te worden van de situatie van zijn bedrijf en van de mogelijkheden om daarin verbetering te brengen.

Het probleem zit in het verschil in denkwijze tussen de voorlichter en de traditionele boer. De kloof die hier bestaat moet overbrugd worden. De boer kan dat niet. Als hij dat kon zou het probleem er niet zijn, dan zou hij de voorlichter om feiten en gegevens vragen en dan zou die zijn kennis onbelemmerd kunnen overdragen. Het probleem is juist dat de boer (nu nog?) de capaciteit mist om deze kloof te overbruggen. Het maken van deze brug is dus de taak van de voorlichter.

Dit kan alleen als de voorlichter de denktrant van de boer als een feit accepteert en daarvan uitgaat. Het volgende gesprek toont aan dat dit inderdaad mogelijk is. De uitgangssituatie is precies dezelfde als die in het artikel in het vorige nummer van dit maandblad (zie blz. 30), maar de assistent voert het gesprek op een andere wijze.

Tweede gesprek

Assistent:

Ja Van de Berg, ik ben maar eens even aan komen schieten. Ik had net even een uurtje de tijd ervoor. Ik dacht, ik ga even bij je langs. Ik zie, je hebt ook nog wel even tijd om te praten en ik geloof dat het goed is dat we samen eens even over, nou ja over het bedrijf een beetje praten. Hoe heeft het zo gelopen vorig jaar?

Boer:

Ja och, de fruitprijzen waren goed vorig jaar, hè, maar we hadden niet zoveel fruit.

Assistent:

O, jullie hadden niet zoveel fruit.

Boer:

Och nee, we hebben maar een klein hoekje. Het was nogal droog. Het is verdroogd.

Assistent:

Dus je hebt nogal met de droogte te maken gehad?

Boer:

Het is hier allemaal droog. De aardappelen zijn ook verdroogd.

Assistent:

Aardappelen ook verdroogd dus.

Boer:

Ja, och ja, maar de granen zijn goed geweest, hoor.

Assistent:

O, dus de granen wel.

Boer:

Ja, granen en, och met de koeien ging het ook wel. We hebben niet zoveel hooi gehad, hè.

Assistent:

Nee, ze hebben dus nogal tekort gehad met hooi.

Boer:

Nu ja, we moesten er wel een beetje bijkopen, maar we zijn toch wel de winter doorgekomen.

Assistent:

Toch nogal wat moeten aankopen en zo.

Commentaar:

De assistent herhaalt wat Van de Berg zegt. Dat heeft tot gevolg dat Van de Berg zelf het initiatief behoudt en ook dat hij zich niet bedreigd voelt.

Boer:

Ja, een beetje hooi en krachtvoer moeten we natuurlijk altijd bijkopen hè.

Assistent:

Maar je hebt ze dan toch nog wel door de winter heen kunnen krijgen.

Boer:

Och ja, we hebben ze allemaal nog.

Assistent:

Heb je nog wat vee op moeten ruimen?

Boer:

Nee, wij nog niet, maar het is nu weer droog hè.

Assistent:

Kun je ze op het moment nu wel weiden of niet? Hoe staat het er nu voor?

Boer:

Nou ik kan nog wat inscharen. Ja, we kunnen weer een koetje weiden. We kunnen misschien nog wel iets uitbreiden.

Assistent:

Heb je nogal gras op het moment?

Boer:

Ja, nu groeit het wel.

Commentaar:

Af en toe stelt de assistent een informatieve vraag. De sfeer van het gesprek blijft rustig. Er zit voor Van de Berg geen bedreiging in. Nog steeds is het gesprek in een verkennend stadium.

Assistent:

Ja, dus het staat er niet zo slecht voor als vorig jaar.

Boer:

Nee, maar het moet niet zo droog blijven. Het moet een beetje regenen en niet zo droog blijven.

Assistent:

Ben je bang dus voor de droogte van vorig jaar, dat die weer zal komen.

Boer:

Ja, het moet dus regenen, want anders dan groeit het niet. De bieten schieten ook niets op met deze droogte.

Assistent:

Wat denk je daar van het jaar aan te doen of zo?

Boer:

Och ja, je moet het altijd maar afwachten. Je hebt nu eenmaal het weer niet in de hand.

Assistent:

Nee, het weer heb je niet in de hand, dat is inderdaad zo. Maar ik dacht, misschien denk je erover voorzieningen te treffen of wat dan ook. Ik weet het niet...

Hoe sta je er zelf tegenover. Of denk je, och ja, het komt toch wel.

Boer:

Ja, voorzieningen treffen... Och ja, het ene jaar is nu eenmaal droger dan het andere. Dat hebben wij mensen nu eenmaal niet in de hand.

Assistent:

Dus je maakt je er direct geen zorgen over.

Commentaar:

De assistent had hier gemakkelijk de fout kunnen maken om stelling te nemen en te zeggen: We hebben dat wel in de hand. In dit verkennende stadium is het echter verstandig dit niet te doen.

Van de Berg heeft kans genoeg gehad om erop in te gaan, maar heeft het niet gedaan. Kennelijk wil hij dus nog niet en er is nog te weinig relatie gegroeid om hier al de nadruk op te leggen.

Boer:

Och, het is altijd zo, als het ene onderdeel van het bedrijf wat minder is, dan is het andere weer wat beter. Dat is vorig jaar ook zo geweest. Toen hebben we toch een behoorlijke graanopbrengst gehad.

Assistent:

Dus het graan is toch nog iets belangrijks bij U. Dat heeft vorig jaar eigenlijk de doorslag gegeven als ik het goed begrijp.

ERVARINGEN EN INZICHTEN UIT DE KOMGRONDENGEBIEDEN IV

Boer:

We hebben ook goed stro gehad voor de varkens.

Assistent:

En met het vee. Heb je nogal goed gemolken vorig jaar?

Commentaar:

Weer verdere verkenning van bedrijfssituatie.

Boer:

Ja, dat ging nog wel.

Assistent:

Ging dat nog wel.

Boer:

Ja, we hebben het aardig goed gehad wat dat betreft en de biggenprijzen waren ook goed hè.

Assistent:

Was je nu zo tevreden over het verloop van het vorig jaar. Laten we de droogte nu eens even buiten beschouwing. Maar was je daar zo tevreden over dat het zo verliep.

Boer:

Och ja, het ene jaar is altijd beter dan het andere, maar toch, we redden het wel, hoor.

Assistent:

We redden het wel. Je ziet direct niet in, dat je zegt: ik wou mijn bedrijf wel eens iets gaan veranderen of ik wou wel eens iets gaan doen; of dacht je, ik blijf maar op dezelfde voet doorgaan. Dat bevalt me toch maar het best.

Commentaar:

Voorzichtig polsen of Van de Berg zelf al eens bepaalde veranderingen had overwogen. De vraag is zo gesteld, dat hij zowel „ja” als „nee” kan zeggen.

Boer:

Och ja, je blijft natuurlijk altijd bezig hè. We hebben nu weer een koetje bij kunnen scharen. Dus och ja, zo wil je vooruit.

Assistent:

Hoe denk je dat van het jaar zo'n beetje te doen?

Commentaar:

Hier wordt het spannend; zou Van de Berg dit accepteren?

Assistent:

Ja, het is misschien een vraag, die ik misschien niet direct had moeten stellen zo. Je zou kunnen zeggen, wat hebt U er eigenlijk mee te maken. Maar we kennen elkaar op het moment zover, dat ik dat rustig mag stellen.

Boer:

Ja, och, je bent van de voorlichtingsdienst hè; die willen altijd alles bekijken. Maar ja, och we doen maar weer voort hè. Och dat hebben we altijd al gedaan en nou ja, als we dan weer wat onderteelt krijgen onder de boomgaard. Want ze willen hier wel weer wat bijplanten en als ik er dan weer wat onder kan telen och, dan neem je dat weer mee hè.

Commentaar:

Van de Berg accepteert deze vrijmoedige vraag toch wel.

Assistent:

Dus je wilt wel weer meer naar onderteelt toe in deelpacht bij een ander?

Commentaar:

Assistent geeft de gedachte die Van de Berg gesproken heeft weer.

Boer:

Ja, als de heren hier weer eens wat bijplanten, dan kun je wel eens een keer wat in deelpacht krijgen, dat hangt van de opzichter af.

Assistent:

Dus voor die onderteelt voel je wel.

Boer:

Och ja, je moet toch wat om de zaak een beetje uit te breiden.

Assistent:

Ja, inderdaad.

Boer:

Het is maar een klein bedrijf, dus al wat je mee kunt nemen, doe je dan.

Assistent:

Ja, daar kan ik in komen. Dus U bent over de gang van zaken van Uw bedrijf zo wel tevreden.

Commentaar:

Zeer belangrijk om dit zo te stellen. Het laat Van de Berg denken: „Ben ik zo tevreden?”

Boer:

Och ja, je wilt altijd wel weer eens wat verder, maar ja och. Ja, ik heb wel eens gedacht hè, om nu niet eens wat... ja we hebben maar één paard, zie je, maar... Of dat paard dat nu wel... een klein trekkertje, of we dat nu zouden kunnen doen hè.

Assistent:

Ja, ja, dus je voelt wel iets voor een trekker zo op het bedrijf?

Boer:

Dat weet ik nu nog niet zo, want dat kost een hoop geld.

Assistent:

Ja, dat dacht ik ook, ja.

Boer:

Maar als ik het paard weg doe, dan kan ik nog een koetje weiden. Ik heb er drie en ik kan er nu weer eentje inscharen, dan heb ik er vier en als ik het paard weg doe, kan ik vijf koeien melken en nu met deze melkprijs, dat kon dan nog wel eens wat zijn.

Assistent:

Dus je voelt het eigenlijk zo dat je zegt, nu een trekker op het bedrijf en dan het paard weg en daar, nu ja, een melkkoe voor in de plaats, en als ik het goed beluister misschien wel iets meer dan één melkkoe erbij.

Commentaar:

Hier volgt de assistent het denken van boer Van de Berg op de voet door steeds weer te geven wat hij denkt dat boer Van de Berg bedoelt.

Boer:

Ja, dan moeten we er natuurlijk ook nog wel iets voor een ander bij kunnen doen, want helemaal uit ons bedrijf, dat zal toch wel moeilijk worden.

Assistent:

Ja, inderdaad, dat kost geld. Het bedrijf moet het natuurlijk op kunnen brengen hè, maar U ziet toch wel, dat het eruit kan komen, uit Uw bedrijf?

Boer:

Ja och, kijk als je nu een klein trekkertje had, waarmee je ook tussen de bomen werken kan en zo, dan zijn er altijd nog wel mensen waar je eens wat voor doen kunt.

Assistent:

En ziet U dan dat het bedrijf er toch wel makkelijker door wordt. Dan moet U ook eens denken, dan gaat U natuurlijk ook bij een ander werken.

Boer:

Nu ja, dat brengt toch ook weer geld op. Het moet toch ergens vandaan komen.

Assistent:

Inderdaad, dat brengt ook geld op. Mijn vraag is, heb je er wel aan gedacht, dat dat andere bedrijf ook niet wachten kan; dat moet op zijn tijd mee ook bediend worden natuurlijk, want anders ja, dat weet U ook wel, dan hebben ze je niet meer nodig Van de Berg. Ziet U dan toch ook wel dat U Uw eigen bedrijf goed op tijd kunt verzorgen en er dus wel beter van wordt?

Commentaar:

Assistent helpt Van de Berg om een aantal consequenties te zien van het samenwerken.

Boer:

Als je elkaar nu eens kunt helpen en zo hè. Zo kan ik misschien wel weer de harkkeerder lenen van Pietersen en als ik hem dan weer eens een keer help of zo.

Assistent:

Dus je wilt meer in combinatie dan gaan werken.

Boer:

Ja, maar het is nog niet zover.

Assistent:

Neen, maar U voelt er toch wel iets voor om het bedrijf iets meer te gaan mechaniseren.

Boer:

Ja och, we denken daar wel eens over, maar het kost allemaal zoveel geld tegenwoordig...

Ook het commentaar bij dit gesprek is van de heer J. P. KROP, destijds verbonden aan het Bureau voor Groepspsychologie te Amsterdam.

Wat is hier gebeurd?

In dit gesprek fungeert de assistent meer als klankbord en helpt hij Van de Berg doordenken wat hij zelf wil. Hij verkent met Van de Berg de bedrijfssituatie. Hij doet dat voornamelijk door aan te sluiten bij wat Van de Berg zegt, door de denkwijze van deze boer op de voet te volgen. Hij draagt zelf geen nieuwe gesprekstof aan, maar accepteert dat er alleen wat kan veranderen als Van de Berg dat zelf wil. Daarom tracht hij een duidelijk beeld te krijgen van de wijze waarop Van de Berg zijn eigen situatie ziet. Een objectief oordeel over wat voordeliger is, zou alleen effect hebben als Van de Berg zich werkelijk liet leiden door efficiency-motieven. Dat zijn echter kennelijk niet de motieven die ten grondslag liggen aan het handelen van Van de Berg.

Deze boer heeft natuurlijk wel aspiraties om het beter te hebben, maar dat mag niet teveel veranderingen en investeringen met zich meebrengen. Van de Berg vindt het gevaarlijk om teveel op één kaart te zetten. Hij streeft er kennelijk naar om de bedrijfssituatie binnen zijn gezichtskring te houden en niet afhankelijk te zijn van anderen. Hij wil alleen investeren als hij daarvoor het geld apart gelegd heeft. Door geld te lenen zou hij zich weer afhankelijk maken van anderen. Als hij stro nodig heeft, wil hij dat zelf verbouwen, want stro kopen betekent weer een ongewisse factor en ook een situatie waarin je meer van anderen afhankelijk bent.

De assistent probeert zich meer in te leven in de houding van de boer. Hij luistert aandachtig en geeft dan in eigen woorden weer hoe hij denkt dat Van de Berg het ziet. Dat geeft de boer het gevoel dat er naar hem geluisterd wordt en het stimuleert hem om zijn bedrijfssituatie verder door te denken. Zo ontstaat een gesprek waarin de assistent en de boer samen naar het bedrijf kijken. De assistent helpt Van de Berg af en toe bepaalde wenselijkheden verder te verkennen en de consequenties van een eventuele verandering duidelijk te zien. De assistent staat nu niet tegenover de boer, maar hij staat naast hem. De boer gaat belangstelling krijgen voor technische informatie, b.v. over de aanschaf van een trekker.

Wat betekent dit voor de voorlichting?

Wat met dit gesprek wordt geïllustreerd is niet een eenvoudig kunstje dat iedereen wel eens kan gaan proberen. Het vereist een zeer bepaalde houding van de voorlichter. Er is veel zelfbeheersing voor nodig om te leren accepteren, dat een boer er recht op heeft om zijn bedrijfssituatie anders te zien. Het is bovendien nog erg moeilijk om te leren, hoe men zich in de denkwijze van de boer kan inleven. Bovendien is lang niet iedereen zo maar in staat om de boer te helpen zijn eigen situatie te doorzien. Men kan zich dit alles nauwelijks door zelfstudie eigen maken, maar men zou dit onder deskundige leiding moeten beoefenen.

De houding van de voorlichter die hierbij wordt verworven kan ook van bijzondere betekenis zijn voor groepssituaties. Dat zijn dus praatavonden, studiegroepen, streekverbeteringscommissies, ruilverkavelingscommissies, veevoederkernen, besturen van verenigingen van bedrijfsvoorlichting enz.

Tiel, januari 1961